

САМУР

№ 12 (201) 2007-ЙИСАН 29-ДЕКАБРЬ

1992-йисан январдилай акъатзава

2008-ЙИСУЗ

... ЧІАЛАР ХУБДА

ООН-ди 2008-йис чІаларин йис малумарнава. Идахъ авсиятда къабулнавай документда дубньядин вири чІалар вилик тухуникай лагъанва. И тешкилатдик экечІнавай вири гьукуматри чпин чилерал алай вири чІалар, иллаки квахъун мумкин тирбур хуьнихъ ва вилик тухунихъ элкьурнавай серенжемар мадни мукьвал-мукьвал тухвана кІанзава.

... ГЪУБЛЕЛАЙ МУБГЪ ТУХУДА

Ханчжоуда РагъэкъечІдай патан Китайдин гьублелай тухванвай дубньяда виридалайни яргъи муьгъ кардик кутада. Адан яргъивал 36 километр я. ЦІийи муьгъ Даниядинни Швециядин арада эцигнавай муькьвелей иридра яргъи жеда. Ада Пекин мадаратдин рекъяй гзаф вилик квай Гонконгдихъ ва Шеньчжендихъ галаз галкІурда. Эцигунрин кьимет 1,6 миллиард доллар я.

... УРУСАТДИ БУРЖАР ВАХЧУДАЧ

Алай йисуз Урусатди лап кесибвиле авай уьлквейривай мад 500 миллион доллар буржар вахчунач. Санлай Урусатди вичиз буржлу тир уьлквейриз, сифте нубатда Африкадин уьлквейриз 11,3 миллиард доллар багъишнава.

2008-йисуз Урусатдин планрик лап кесибвиле авай мад 12 уьлкведиз - Гвинеядиз, Конгодиз, Чаддиз, Бурундидиз ва масабуроз мад 350 миллион доллар багъишун ава.

... ФИЛИАЛ КАРДИК КУТАДА

2008-йисуз Азербайжанда Москвадин Гьукуматдин Университетдин филиал кардик кутада. Ада 20 рекъяй ва 40 пешедай пешекара гъазурда.

Вичин тІвар дубньядин виридалайни хъсан вузрин сиягда гъатнавай МГУ-дин къурулушдик 30 факультет, илимдинни ахтармишунардай 15 институт, 4 музей, 350-далай виниз кафедрар, илимдин парк, ботаникадин багъ, илимдин ктабхана (фондуна 9 миллион ктаб ава), чапхана, типография, медениятдин меркез ва интернат мектеб акатзава.

... КХЪИНАР ЖЕДА

Ингилисри эрекьди инсандин сагъламвиллиз гузвай зарар къвердавай генани хъсандиз къатІузва. Гъавилай 2008-йисуз ЧІехи Британияда спирт квай хъвадай шейэрин бутылкайрал инсандин сагъламвиллиз ичкиди гузвай зарардикай малумарзавай кхъинар жеда. Этикеткайрал хъвадай шейеник квай спиртдин неинки процент, гъакІни итмар ва дигегиляр патал меслятзавай къадар къалурда.

КВЕХЪ ЦІЙИ БАХТАР ХЪУРАЙ! САД САДАН КЪАДИР ХЪУХЪ!

ЧАН ЛАГЪ!

■ Чан кІелдайди! Чан "Самур"дал рикІ алайди. "Чан"... И гафуну рикІиз эсер тавуна жеч ви. И гаф мус, низ лугъузвайди ятІа тийижиз туш вун. Виридалайни мукьва, виридалайни кІани инсанриз лугъуда чна и гаф. РикІяй лугъузвай и гафуну рикІ хъуьтуьларда инсандин. Ингъе "чан" гафуну ви рикІ хъуьтуьларнатІа, гила ихтилатин чна. Эхиримжи гилера ваз "чан" лагъайди вуж ятІа рикІел хкиз жедани вавай? Ви гьал-агъвал жузас, ви гевилар ачухариз, хайиди хъиз агатна "вун гьикІ я?" лагъайди вуж кас я? Бес вуна мус рикІяй "чан" лагъана?

Чи чІала пуд гъарфунин, адетдин са гаф ава: "чан". И верци гафуну рикІ юзурда инсандин. Къайи юкьуз чими рагъ хъиз, чими чІавуз дагъдин шагъвар хъиз эсерда ада. Руьгъ кутада, яшамшдай къуват гуда, дубнья кІанарда "чан" гафуну. Къилин гафарикай сад я ам чи. Чандай къевзвай, руьгъдай кІвахъзавайвилай икъван рикІиз чими я. Мурк цІурурдай къуват ава адахъ. Ингъе тІимил ван къведа чаз и гаф. Гъагъ-гагъ къур цІугунвай чилиз яд кІандай саягда къаних жеда чун адахъ. "Чан" гафунихъ дарих яз рикІи цирда чи.

Бес чаз жуваз и гаф лугъудай саягъ чизвани? Низ "чан" лагъана, адан рикІ шадарна, дердер къезиларна чна? Гъи мукьва-къилид рикІел хкана, къвед-пуд верци гаф лагъана?

ЦІаруз-къериз ван къведа чаз а гаф. Ихътин хъуьтуьл, рикІ ахъайдай гафарикай менфят къачуз чизмач садбуруз. Гагъ-гагъ дидейрини чпин бицІекриз чан-рикІ авун рикІелей ракъурда. Бязи дигеги-

лийри гъатта сеперарни, алхишарни гъа са гафаралди ийида: "Я къейди!" - им сепер я. "Я кІейди!" - им алхиш.

Садра Бакудин автовагъзалдал Хачмазин автобусда са дидединни адан 5 яшинда авай гада аялдин гафарин шагъид хъана зун. Аялди ара датІана тешервал ийизвай, дидедай ам сакІани автобусдиз акъадариз жезвачир. Дидеди:

- Аку, исиятда за вун гатада, фад машиндиз акъах! - лагъана гъараяр гана аялдиз.

РЕДАКТОРДИН ГАФ

Аялди:

- Чан лагъ, ахпа! - жаваб гана.

И гафари автобусда ацукьнавайбурун пІузаррик хъвер кутуна. Дидеди аялди лагъайвал авуна:

- Чан, акъах машиндиз.

Аялни секиндив акъахна.

И къиса фад-фад рикІел хкведа зи. "Чан" гафунихъ авай къуватдикай фикир-фагъумда за. Садбуру чи чІала тавазивилин гафар тІимил ава лугъуда. Им дуьз фикир туш. Бакудин Агъмедли поселокда чи къуншидал са яшлу лезги дигегили яшамш жезвай. На лугъуди, адан мецел вирт алай, "чан" гафни алхишар галачиз рахадачир ам. Лезгийрал дуьшуьш хъайила иллаки билбил жедай адакай: "Чан Шагъ дагъдин цуьк! Чан зи вилерин экв! Яллагъ ви кІвал къени хъурай! Яллагъ ви мурадар къилиз акъатрай! Чааан..., чааан..."

"Чан" гаф ада са масакІа лугъудай. Ам ван хъайидаз вилерин экв пара хъайиди хъиз жедай. Кефияр къумбар жедай, дердер рикІелей

алатдай.

Гъайиф хъи, икІ рахаз алакьдач вирибурулай. РикІ тІардай, хатурдик хкІурдай гафар генани пара лугъуда чна. Фикир ганани куьне, бязи хайибур, мукьвабур, ярар-дустар сад-садал дуьшуьш хъайила са нин ятІани гуьгъуьнаваз рахада: "Ам "ихътинд" я, атІад "ахътинд" я. Вичихъ алакьунар авай инсан тарифарун эвезда адакай ягъанатда, ам вилай вегъиз алахъда, адак рехнеяр кутада. Руьгъ кутадай крарикай, къени къилихрин инсанрикай са акъван рикІ алаз рахадач абур. Пехилвилин гиссер уфтан жеда бязибурун рикІериз. Гъавилай рикІ аладардай гафаралди ваъ, гуьгъуьл чІурдай гафаралди рахада абур. Вири юкьуз гъа ихътин гиссерин таъсирдик жеда. ЧІуру ихтилатри уьмуьр куьруь ийизвайди, инсан начагъарзавайди байихдач. Гъавилай яргъаз хъунухъ герек я ахътин инсанривай. Къени инсанрив агатна, хийирлу крарик къуьн кутуна рикІ ахъайдай ихтилатрал илигна кІанзавайди я.

ЦІийи йис алуькьзава, кІелдайди! Хайибурув хъуьтуьлдаказ рахух, абуроз "чан" лагъ. Накъ вак хкІурай инсандихъ галаз адетдин рафтарвилер ая. Накъалди эхиз тахъбай куьлуь-шуьлуь крар адетдинбур хъиз къабула. Накъ жува кваз такъур инсанриз къе хъвер багъиша. "Чан" лагъ, ви рикІни ахъа хъурай. "Чан" лагъ, вазни "чан" ван къведайвал. Рак гатайдаз рак ахъаюн, хъвер багъишайдаз шадвилакай пай гун герек я. Хъсанвал авурдаз хъсанвал хъия. Чан лагъ, уьмуьр гьалун регъят жервал. Чан лагъ, валай масабурони чешне къачудайвал!

ЧАКАЙ КХЪЕНАЙ...

Лезгийр къакъан буйдин, ақунар авай, сагълам ва къуватлу инсанар я. Маса халкъарилай фаркълу яз лезгийри пара яшамшда. Идан себеп ам я хъи, абурру тІимил ва михъи ризкъи неда. Лезгийрин уьлкведин гъава михъи я ва абурру чпини яшайшидин чкаяр михъиз хъуда. Лезгийрин сагъламдиз уьмуьр гьалунал рикІ ала.

"Малте БРУН" ктабдай. I ж. ч. 25.

Цайида гуьнни ийида.

Лезги халкъдин мисал.

ЛЕЗГИ РАЙОНРА

СТАЛ СУЛЕЙМАН

ВИРИБУРУН ПАЙ КВА

СССР чкИайла, виликан Агъа СтПалрин совхоз гуьнгуйнай акъатна, чилер маса гана, багълар барбатИна. Эхирни чкИанвай совхоздикай ЗАО хъувуна.

Вад йис идалай вилик Ибрамхалил Ибрамхалилов кбиле акъвазайла, майишат гьукуматдиз ва кВалахдарриз 4 миллионни 824 агъзур манатдин буржлу яз амай. Алай вахтунда и буржар алуднава. КВалахзавай 80-далай виниз ксариз вахт-вахтунда вижевай мажибар гузва. Майишатди хуруьнбуруз пулдин, гьакИни техилдин куьмекар ийизва.

Майишатдин агалкунар кьвердавай мадни пара жезва. Ина 200 гектарда техил цазва. Ци кьелемлухра гьар жуьредин майвайрин 122 агъзур кьелем чИехи авуна. Абурукай 80 агъзур кьелем республикадин майишатриз маса гана. 12 гектарда цИийи багъ кутуна. Агалкунрик майишатда кВалахзавай вирибурун пай ква.

МАД СА ЦИЙИВАЛ

Кьасумхуруьн "Агат" тIвар алай цехда газ квай хъвадай ятар, жуьреба-жуьре ширин ятар ва майвайрин мижеяр акъудзава. Цех патал цИийи чкадал вири мумкинвилер ва туйкIвей шартIар авай цИийи дарамат эцигна кардик кутунва. Ина гьасил авур затIар хуьдай чИехи гьамбархана, кВалахдарриз тIуьнар гудай чкани ава. Виликай кьезмай йисара и цех мадни гегьеншарна, заводдиз элкьурдай ният ава.

БАГЪЛАР КУТАДА

СтIал Сулейманан районда 2010-йисалди 1340 гектарда цИийи багълар кутада. 2008-йисуз цИийи багъларин чилер 500 гектардив агакьна артух жеда. Алай вахтунда багълар кутунал хуси майишатрин иесияр, арендадин бригадаяр ва кьилди ксар машгъл я. Райондин шартIара багъманчивилелай чИехи кьазанжияр кьачуз жеда.

ХИВ

ФИЛИАЛ КАРДИК КУТУНА

Райондин меркездивай яргъа авай Суйгьуртин тамам тушир юкьван мектебда ЦИийи Фригьрин юкьван мектебдин филиал ачухнава. Гила 10-11-синифра кIелзавай аялриз чкадал чирвилер кьачудай мумкинвал хьанва. ТахьайтIа, абур гьар юкьуз 12 километр рехъ атIуз маса хуруьз физ-хквезвай.

Хуруьн мектебда гила вири кьулайвилер ава. Мектеб ктабралди бес кьадарда таъминрун патал чараяр аквазва. Мектебдиз вичи яргъл йисара Тамбов вилайтда кВалахай Гьажизейнал Мирзезевова регьбервал гузва.

Акьул жуван
кбиле кIанда.

Лезги халкьдин мисал.

ЗНАЙТЕ И ЗАЩИЩАЙТЕ СВОИ ПРАВА!

Каждое лицо, принадлежащее к национальному меньшинству, имеет право свободно и без какого-либо вмешательства устно и письменно пользоваться языком своего меньшинства в личных контактах и в общественных местах.

Статья 10, пункт 1

Каждое лицо, принадлежащее к национальному меньшинству, имеет право размещать на видном для общественности месте вывески, надписи и другую информацию частного характера на языке своего меньшинства.

Статья 11, пункт 2

НӘР ŞӘКİL BİR TARİXDİR

1957-ci ildə yuxarıdakı şəkil çəkilərkən İsmayıl İsmayilov və Dilərə Bağırova Bakıda ali təhsil alıb Qusara qayıtmışdılar. O vaxt ömür yolları qovuşmuş bu gənclər illər keçdikcə rayonda ad-san sahibi oldular.

Uzun illər Qusar Rayon Partiya Komitəsində rəhbər vəzifələrdə çalışmış İsmayıl müəllim savadı, dünyagörüşü, işgüzarlığı ilə seçilirdi. Rayon arxivinin sənədlərinin saxlanılmasında onun xidmətləri böyükdür.

Dilərə müəllimənin dərs dediyi yüzrlə gənc Azərbaycanda və onun hüdudlarından kənarında xalq təsərrüfatının müxtəlif sa-

hələrində çalışır. Uzun illər pedaqoji fəaliyyətlə məşğul olmuş, 1975-1985-ci illərdə Qusar şəhər 1 saylı orta məktəbin direktoru olmuş Dilərə müəllimənin yetirmələri həyatda qazandıqları uğurlara görə ona borclu olduqlarını bildirirlər.

2007-ci ildə çəkilmiş ikinci şəkildə isə övladlarının və nəvələrinin əhatəsində ömürlərinin ixtiyar çağını yaşayan Dilərə müəllimə və İsmayıl müəllimi görürsünüz.

DİLLƏRİ TƏDQIQ EDƏN QURUM: ÜFÜQ - S

Son illər Azərbaycanda yaşayan xalqların dillərinin öyrənilməsinə və tədqiq edilməsinə maraq artıb. Bəzi beynəlxalq təşkilatların bu sahədə fəaliyyəti getdikcə genişlənir. Azərbaycanda dillərin tədqiqi və inkişaf etdirilməsi ilə məşğul olan beynəlxalq mərkəz kimi meydana gəlmiş Üfüq - S təşkilatının gördüyü işlər də bu cəhətdən diqqəti cəlb edir. Həmin qurum baş idarəsi Böyük Britaniyanın Şorsil Qriin şəhərində yerləşən SIL International təşkilatının bir qoludur. Bu təşkilat 60 ildən çoxdur ki, dünyanın 70-dən çox ölkəsində 1750-dən çox dili tədqiq edir.

Üfüq - S-in Azərbaycanda dənşilən 11 yerli dili - Azərbaycan, ləzgi, talış, tat, saxur, avar, ingiloy, buduğ, udin, qırz, xınalıq dillərini tədqiq etmək, onların inkişafına kömək göstərmək niyyəti var. Bu beynəlxalq mərkəz aşağıdakı istiqamətlərdə fəaliyyət göstərir: 1. Əxlaqi və keyfiyyətli ədəbiyyatın Azərbaycandakı dillərə tərcümə edilməsi. 2. Tərcümə işində professionalların treninqi. 3. Aşağıdakı tədbirləri həyata keçirmək üçün yerli dilçilər və icmalarla birgə işləmək: a) Azərbaycandakı dillərin tədqiqi; b) qəbul edilmiş yerli təcrübənin

davamı olaraq orfoqrafiyanın yaradılması və təzələnməsi; v) bu dillərdə mətnlərin toplanması. 4. Bu dillərin yerli və xarici icmalar tərəfindən daha yaxşı başa düşülməsinə yardım edəcək toplanmış linqvistik materialların başqaları üçün əlçatan edilməsi.

Üfüq - S təşkilatının rəhbərləri bu günlərdə "Samur" qəzeti redaksiyasının qonağı olmuşdur. Onlar redaksiyanın işi ilə tanışlıqdan sonra ləzgi dilinin tədqiqi ilə əlaqədar kollektivimizlə əməkdaşlıq etmək niyyətində olduqlarını bildirmişlər.

Roza HACIMURADOVA.

ЧИ ЧАЛАР ХУЪН!

БУДУГЪ ЧАЛ КУКІВАР ЖЕЗВА,
АРАДАЙ АКЪАТЗАВА...

Кивенкве чи алмри лезги чаларин группадик акатзавай будугъ чалан лексикадикай лагъанвай гафар рикел хкин: "Будугъ чалан лексика асул будугъ гафарикай ва маса чаларай къачунвай гафарикай ибарат я... Араб, фарс ва туьрк чаларай тИмил гафар къачунвач. Азербайжан чалай ва и чал арада аваз маса чаларай атанвай гафарин къадар генани пара я. Жегилриз гзафни-гзаф асул будугъ гафар чизмач. И гафарин са паяр анжах къуьзубурун меце ама. Асул будугъ гафарин фонд туькИурнавай лексемрин чехи пай амач ва абур арадал хкун мумкин туш." (Мейланова У.А. Будухско-русский словарь. М., 1984. ч. 200.).

"Къачунвай гафарин чехи пай азербайжан гафари ва и чал арада аваз атанвай маса чаларин гафари тешилкава. Азербайжан гафари асул будугъ чалан къайдадин числителнияз ва союзар тамавилелди арадай акъуднава." (Э.М.Шейхов. Будухский язык. В. кн.: Язык Дагестана. Махачкала - Москва, 2000. ч. 495.).

Вич будугъви тир тарихдин илимрин доктор, профессор Вакъиф Прииева кхъизвайвал, исятда Азербайжанда яшамаш жезвай 15 агъзур будугъвидикай анжах 3 агъзур касдиз вичин дидед чал чизва. (Килиг: Будугълу - Приев В. Будугъ ва будугъвиар (азербайжан чалалди). Баку, 1994. ч. 15.). И деллiday аквазвайвал, халкъдин вадакай къуд паюниз хайи чал чизмач. Гъар 5 будугъвидикай анжах са кас вичин чалалди рахазва.

Халкъ и йикъал атуьн дуьшуьшдин кар туш. Тарихдин вакъийри, иллаки советрин империяди маса лезги халкъариз хъиз, будугъризни гзаф басрухар гана. Къве виш йис идалай вилик будугъар анжах са хуьре - Будугъа яшамаш жезвай. XIX асирда абур лезги чилерал Къарадагъ Будугъ, Будугълу, Агъязи Будугъ (Азизуба), Будугълу Велиуба, Къырхларуба, Рамазан хъишлах, Къаракъыз, Къаракъыз хъишлах, Гуьне Будугъ (Къарабулах), Къасумтала хъишлах, Далькъая хътин тIварар ганвай 11 цийи хуьр кутуна. 1820-йисуз Къуба аялатдин Будугъ магъалдик 12 хуьр акатзавай. (Килиг: Кавказцы. 1750-1820. Новейшие географические и исторические известия о Кавказе, собранная и пополненная Семенов Броневским. Москва, 1823. ч. 390.). 1837-йисуз Будугъ магъалдик акатзавай 19 хуьруькай 12 будугърин хуьрер тир. Гила абурукай 4 хуьр ама. Къуба районда Будугъ ва Далькъая хуьрер, Хачмаз районда Къарадагъ Будугъ ва Агъязи Будугъ хуьрер. Хуьрерин са паяр урусрин генералри чукурна. Бъзи хуьрерин агъалияр маса миллетар яшамаш жезвай хуьрериз куьч хъана. Исятда са къадар будугъар винидихъ тIварар къур 4 хуьрелай гъейри Къуба ва Хачмаз районрин Дагъуьстуь, Ялавандж, Багъбанлы, Владимировка, Барлы, Зардаби, Арзу, Падар, Ергуьдж ва маса хуьрера, гъакI Къуба, Хачмаз, Худат, Сумгант, Баку, Девечи ва Сиязан шегъеррани яшамаш жезва. Инра авай гзаф будугъ агъалийриз дидед чал чизмач.

Гъам ихътин деллири, гъамни алай вахтунда будугъ чала гзафни-гзаф азербайжан гафар хъунухи бязи авторар чуру хиьлрал гъизва. Абуру будугъ чал лезги чаларин группадик акатзавайди, будугъар лезги халкъарикай тирди негъзава. Будугъви алм Вакъиф Прииева, гъатта будугъар туьрк-монгол тайифарикай я лугъуьва. Ада кхъизвайвал, "будугъ" будугъвийриз маса халкъари ганвай тIвар я. Гъакъикъатда абуру чпин "будад" лугъуда. И гаф Чингиз хандин къушунда иштирак авур "будат" тайифадин тIвацIелай къачунвайди я. Будатрин туьремаяр тир будугъар XIII виш йисарин сад лагъай паюна Азербайжандиз атай туьрк-монгол тайифарикай я.

(Килиг: Будугълу - Приев В. Будугъ ва будугъвиар (азербайжан чалалди). Баку, 1994. ч. 21-22.).

Тарихчи хъиз алм XIII-XIV виш йисарин автор Фазлуллагъ Рашид ад-Дина вичин "Джаме - ат - таварих" ктабда къалурнавай будат тайифадин тIварцIел бинеламиш жезва. Амма чалан материалдал атайла ада будугъ чал хиналугъ, жек, къирицI ва гъапут чалариз мукъва тирди, и чала гзаф лезги, удин ва азербайжан гафарни авайди хиве къазва. И месъладиз агъадихъ салайвал баян гуз жеда: сад лагъайди, са къадар тарихчийри будугъар Геродота вичин тIвар къур буди тайифадин сихилар я лугъуьва. Масабур будугъар Къафкъаздин Албаниядин Шеки патай атай тайифарикай тирди тестикъарзава. (Килиг: Алиев К.К. К вопросу о племенах Кавказской Албании. Исследования по истории культуры народов востока. М. - Л., 1960. ч. 18; Гейбуллаев Г.А. Топонимия Азербайджана. Баку, 1986. ч. 93.).

Къвед лагъайди, будугъ чалакай рахалайла Р.Эркердт, А.Дирр, Н.Я.Марр, Ю.Д.Дешериев, В.Н.Панчвидзе, У.А.Мейланова, Б.Б.Талибов, А.Е.Кибрик, Гъ.Х.Ибрагъимов, М.Е.Алексеев, В.И.Кишлашвили, Э.М.Шейхов хътин алмрин и чалаз талукъ къейдер ва макъалаяр хъсандиз къелна кланзава. КъелайтIа, будугъ чал лезги чаларин группадик акатзавайди, илимди и кар фадлай субутнавайди гъасятда къатIуниз жеда. Гъеле XX виш йисарин эвелра азербайжанви алм Мегъамед Гъасан Велиева (Багъарлыди) лагъай гафарни рикелай ракурна кланзава. Ада будугъар лезги чалан къетIен нугъатдалди рахазвайди къейд авунай. (Килиг: Мегъамед Гъасан Велиев (Багъарлы). Азербайжан. (1921-йисуз урус чалалди чап хъайи ктабдин азербайжан чалаз элкъуьрнавай вариант). Баку, 1993. ч. 25.).

Пуд лагъайди, будугъар лезги халкъарикай тирди лезги ва будугъ чаларин умуми лексикадиз талукъ гафарини субутзава. Агъадихъ чна са къадар ихътин гафарин сиягъ гуьза.

Лезги чала	Будугъ чала
Авадан	авадан
Афар	алфар
Ахмур	ахмур
Бишме	бишме
Вак	вак
Варз	ваз
Ваъ	ваъ
Вел	вел
Дегъре	дагъра
Диде	диде
Газар	газар
Канду	конду
Карч	карч
Кицик	кидик
КичI	кичI
Къадакъ	къатIакъ
Къе	къе
Къар	викъар
Къел	къел
Къыл	къыл
Къын	къын
КIалуб	кIалыб
КIап	кIап
KIапIал	kIапIал
KIах	kIах
KIвал	kIул
KIетI	kIетI
KIир	kIир
KIуф	kIуф
Лам	лем
Лацу	лузу
Мурс	мырс
Мух	мух
Накъ	накъа
Ник	ник
Перем	пирем
Рагъ	вирагъ
Рехъ	рих
Сад	сад
Сив	сив
СукIра	сукIра

Улам	улам
Фу	фу
Хел	хел
Хер	хер
ЦIай	цIа
Цегъ	цIагъ
Циг	цIиг
Чиле	чиле
Чичег	чичек
Чухва	чухва
Чагъ	чагъ
Чахар	чахар
ЧичI	чичI
Шалам	чалам
Шириш	шириш
Шумал	шумал
ШутI	шуд
Югъ	йигъ
Яд	хъад

ва икI мад.

Ихътин гафар вишералди ава. Будугъ чалан лексикадикай кхъенвай очеркда чна и гафарин чехи сиягъ ганва. А сиягъда лезги ва будугъ чаларин умуми лексикадиз талукъ 330 гаф гъатнава. У.А.Мейлановади туькИурна, 1984-йисуз Москвада чапдай акъудай, 8000 гафуникай ибарат "Будухско-русский словарь" ктабда лезгийри ва будугъри сад хъиз лугъуьвай 360-дав агакъна гафар ава. Идалай гъейри 200-далай виниз гафар лезги гафарин дибдикай арадиз атанва. Гафарганда асул будугъ гафарин къадар 1100-дав агакъзава. Гъа инал лугъун хьи, ктабда будугъ чала авай са къадар гафар гъатнавач. Чна будугърин яшлу агъалийривай къатIна гъилик авур чалан материалдив гекъигайла, будугъ чала лезги ва будугъ чаларин умуми лексикадиз талукъ 500 къван асул лезги гафар авайди малум жезва. Идалай гъейри тахминан 300-далай виниз гафар лезги гафарин дибдикай арадиз атанва.

Маса делиларни ава. Будугъ чала лезги чалан къуба наречиядин нугъатра авай, анжах чи литературный чала менфят къачузвачир цIудралди гафар хвенва. Месела: къулла, гъура, къапсу, кIапарзин, КIемпи, КIемпицI, кIид, гугав, кIаркIал ва мсб. Будугъвийри са къадар гафар лезги чалан къуба нугъатра авайвал лугъуьва. Месела: *бару, вин, гуди, дагъра, зын, йек, йутур, кидик (китик), къарамат, квалича, къатIакъ, клагъаб, кIалыб, лем, мыс, нусу, пага, пирем, саклам, хашиш* ва мсб.

Гъа ихътин делилрини лезги ва будугъ чалар сад-садаз лап мукъва, хайи тирди субутзава. Гъайиф къведай кар ам я хьи, лезги чалалай тафаватлу яз будугъ чала алай вахтунда халис будугъ гафар лап тIмил туькИур жезва. Гзаф суффиксрин бегъерлувал квахънава. Существительнийар туькИурдай - *вал (- тувал, - лувал)*, - *хын* хътин суффиксрин кумекдалди цийи гафар къериз-цIаруз арадал къезва. Халкъдин чехи паюни хайи чалакай менфят къачузвач. Ассимиляциядин ва акаатайвал маса чаларин гафар къачунин нетижа яз алатай асирдин 40-50-йисарал къведалди будугъри менфят къачур са къадар лезги чалан куьгъне къатарин гафарни абурун чалай акъатна.

Вишералди асул лезги ва будугъ гафар квадарай будугъ чал къе лугъуз тежедай къван барбатI йикъал атанва. 1984-йисан "Будугъ чаланин урус чIалан гафарган" асасдиз къачуртIа, алай вахтунда будугъ чалан лексикадин тахминан 75 процент къачунвай гафарикай ибарат я. ИкI фейитIа, XXI виш йисарин эхирралди адан тIвар дуьньядин чаларин сиягъда амукъдач...

Муъезффер МЕЛИКМАМЕДОВ.

ВацI вацIук акахъна, гъуьл жеда,
инсан инсандик акахъна-халкъ.
Лезги халкъдин мисал.

ЛЕЗГИ РАЙОНРА

АХЦЕГЪ

"АРСИ" ДИ ПАЙ КУТАЗВА

2010-йисалди Дагъустан чара-чара хилерай вилик тухунин республикадин программа Ахцегъ райондани ара датIана къилиз акъудзава. И кардик эцигунардай "Арсин" фирмади иллакай чехи пай кутазва. Ам хуьрериз газ гъунал, рекбер туькИур хъвунал, цин гунгарар райондин меркездиз тухунал машгъул жезва.

Исятда фирмади идараяр ва агъалияр целди таъминарун паталди Ахцегъ вацIун къерехда къуар эгъуьнзава. И карди гъакIни дереда авай хуьрерин уьруьшар целди таъминардай мумкинвилер гуда.

АЛИМДИН АГАЛКЪУНАР

Алай девирдин зурба алмрикай яз гъисабзавай, 1995-2004-йисара Москвадин Гъукуматдин Университетда педагогикадин ва психологиядин кафедрадиз регъбервал гайи психологиядин илимрин доктор, профессор Ислам Ильясоваз "МГУ-дин лайихлу профессор" лагъай гъуьрметдин тIвар ганва. Ахцегъви И.Ильясов МГУ-дин диссертацияр хуьдай советдин ва Америкадин Садхъанвай Штатра акъатзавай талукъ журналдин редколлегиядин узъвини я.

Яргъал йисара образованидин хиле къазанмишай агалкъунрай профессор Ислам Ильясов Россиядин Президентдин премиядин лауреат хъанва.

МАЦАРИН ЯД

Вичихъ чехи къве вацI ва гзаф къадар булахар аваз хъвадай цикай къитвал чуьгъазвай Ахцегъа и месъла тамавилелди гъялун патал вири алахъунар ийизва. Дагъдин хаталу рагаринни чархарин 24 километрдин мензилдай Ахцегъиз Мацарин дердин яд гъанва. И кардихъ авсиятда Мацарин дередиз икъван чIавалди авачир 8 километр 5 метр гъяркъуьвал аваз машиндин рехъ туханва.

Ахцегъиз гунгарра аваз яд гъун патал 40 миллион манатдилай виниз пулунин такъатар серфнава.

КАРЧИДИН САВКЪВАТ

Карчи хъиз сейли тир Назим Къамбарова райондин меркезда "Ахцегъ" тIвар алай алишверишдин 3 мертебадин чехи имарат эцигна кардик кутуна.

Къвед лагъай мертебада мехъерардай къулай ва гегъенш зал ачухнава. Туьнар гъазурун патал ина вири жуьредин къулайвилер авай цIун кIвал ава.

Пуд лагъай мертеба мугъманханадиз элкъуьрнава. Ахцегъа ихътин чехи ва иер драматрин къадар къвердавай пара жезва.

ЛЕЗГИ РАЙОНРА

КЪУРАГЪ

ЭЦИГУНАР ПАРА ЖЕЗВА

Эхиримжи къвед-пуд йисуз Къурагъ райондин меркезда, Фекъидхуьре, Гелхена са шумуд цийи бахчаяр кардик кутунва. Хуьрера бахчайрин дараматар эцигун давамзава.

Райондин меркезда цийиз эцигнавай азарханадин дараматдиз 3 миллион манатдилаи виниз къимет авай тадаракарни хъанва.

Ашарин ва Кирийрин хуьрера интернат кардик кутунва. Аладаш ва Фекъидхуьре, талукъ тирвал, 320 ва 216 аялди келдай чка авай цийи мектебар эцигнава.

КЪАЙГЪУДАРВАЛ

Къадим Къурагъа чи меденият мадни вилик тухун патал гзаф важиблу крар килиз акъудзава. Райондин медениятдин квал вижеваз гуьнгунна хтуна, лап иер макандиз элкьуьрнава. Ина инсанриз ял ядай вири къулай шартлар яратмишнава.

Райондин са шумуд хуьре клубар гуьнгунна хтунва. Амай хуьрерин медениятдин маканарни хъсан гьалда ава. Виликай къвезмай йисуз Къурагъа цийи медениятдин маканарни кардик кутада.

КЪВЕДРА ЧЕМПИОН ХЪАНА

Вичин ери-бине Къурагъ райондин Къепирин хуьрай тир, алай вахтунда Дагъустандин Каспийск шегьерда яшамиз жезвай Замира Рагъмановади азадиз къуршахар къунай чехи агалкъунар къазанмишнава. Исятда ДГПУ-дин спортдинни педагогвилдин факультетда келзавай Замиради алай йисан январдиз Красноярск шегьерда киле фейи "Гран при" акъажунра сад лагъай чка къуна, къизилдин медал къачуна. Гуьгъуьнлай ада Украинада хъайи 18-Международный турнирда сад лагъай чка къуна ва ам къвед лагъай къизил медалдин иеси хъана. Виликай къвезмай 2008-йисуз Замира Рагъмановадихъ вири турнирда чемпион жадай ният ава.

ХУЬРЕР ВИЛИК ФИЗВА

Вилик физвай хуьрерин къадар къвердавай пара жезва. Абурукай сад агъурдалай виниз агъалияр яшамиз жезвай Кумухъар я. И хуьр йис-сандивай шегьердиз ухшар жезва. Ина спортдинни музыкадин мектебар, бахча, медениятдин квал, клуб, азархана, почта, ктабхана, са шумуд чехи туьквенар кардик ква. Шумудни са къулайвилер авай цийи квалер эцигнава.

Хуьруьз газ гъанва, куьчейриз чиргъ вегьена, анра эквер тунва. Клубда чими ийидай система кардик кутунва. Гъа икI, Кумухъар къвердавай абад жезва. 2008-йисуз хуьре гъамам, азархана ва музыкадин мектеб патал цийи дараматар эцигна кардик кутада.

ЧИ ДУВУЛАР ЧИРЗАВАЙ ЦИЙИ КТАБАР

И мукъвара лезгийрин сейли художник ва публицист Дарвин Велибегова, медицинадин илимрин кандидат Ягъя Адигезалова ва жегъил автор Жамал Велибегова лезгийрин дувулар генани дериндай чирзавай къве ктаб (урус чIалалди) чапдай акъуднава. "Къафкъаз - Греция. Медениятрин умумивал" ва "Къафкъаз - Скандинавия. Медениятрин умумивал" тIварар алай и

ктабра лезгийрин къадим тарих, сур чIал ва меденият цийи кIа чириз алахъава. КIватIал арадиз гъанвай ксари сифте яз лезгийрин меденият Грециядин ва Скандинавиядин халкъарин медениятрев гекъигунин рекъелди чи дувулар ахтармишзава.

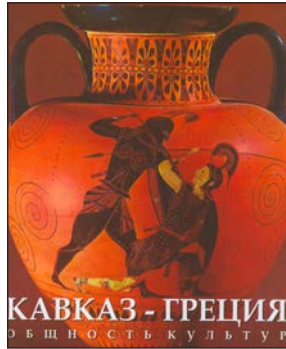
"КЪАФКЪАЗ - ГРЕЦИЯ. МЕДЕНИЯТРИН УМУМИВАЛ"

И тIвар алаз арадиз гъанвай кIватIал, авторри кьейд ийизвайвал, "Медениятрин умумивал" сериядай басма авунвай сад лагъай ктаб я. Къадим ва алай девиррин медениятрин арада авай алакъяр ахтармишзавай авторри къадим греклин меденият пелазгийр, лелегар хътин тайифайрин медениятрин бинедал алаз арадиз атанвайди малумарзава.

Ихътин ктаб чапдай акъудун дуьшуьшдин кар туш. Асас автор тир Дарвин Велибегов СССР чIаилай гуьгъуьнлиз виликрай къадагъа авунвай эзотерикадиз, оккультизмдиз, теософиядиз ва теологиядиз талукъ ктабар, иллаки Е.П.Блаватскийдин (1830-1890) 20 ктаб келна, и чешмейра гзафни-гзаф лезги гафар авайдан шагъид хъана. Къилди ада и гафар 4 чешмедай жагъурнава: 1. Къадим Грециядин мифологиядай. 2. Къадим Грециядин мистериядай. 3. Грециядин къадим авторрин ктабрай. 4. Римдин къадим авторрин эсеррай. Гъа икI, Д.Велибегова къадим Грециядин шегьерин, пачагърин тIварарин лезги шегьерин ва пачагърин тIварарихъ галаз галаз авай ухшарвилерни винел акъудзава.

Ктабда къадим греклин хъенчIин къапарин тIварар ачухарзава ва абур къадим лезги гафарикай арадиз атанвайди мисалралди, таблицадин куьмекдалди субутзава. Сягъда 24-дав агакъна хъенчIин къапарин лезги тIварар гъатнава.

Авторри иллюстрациядин куьмекдалди Грециядинни Къафкъаздин (гзафни-гзаф лезгийрин) хъенчIин къапарин ва архитектурадин арада авай ухшарвилерни винел акъудзава.

"КЪАФКЪАЗ-СКАНДИНАВИЯ. МЕДЕНИЯТРИН УМУМИВАЛ"

КIватIал кхъенвайбуру лугъузвайвал, и ктаб тарихдин тIмил чирнавай чириз талукъарнава ва ада Римдин чапхунчийриз Къафкъаз муьтлуьгъариз кIан хъайи вахтунда къафкъазвияр кефер патаз, Скандинавиядиз гъикI куьч хъанатIа ачухарзава.

Са шумуд йис идалай вилик чи республикадиз агай Норвегиядин машгъур алим, этнограф, археолог ва сиягъатчи Тур Хейердала лагъанай: "Гилан норвегар Азербайжандин къадим агъалийрин сихилрикай я." И гафар асасдиз къачур Д.Велибегова и гафар субутдай ахтармишунрик куьн кутуна. Ада машгъур алимдиз чарар ракъурна. Къадим чешмейрай лезги ва исланд чIаларин параллелар тир вишералди гафар жагъурна. Адаз исландрин зурба кхъираг Снорри Стурлусонан "Гъвечи Эдда" (1222-1225 йй.) эсердай, Скандинавиядин XI-XIX виш йисарин картайрай 350 лезги гафар жагъана.

Ктабдихъ келдайди вичихъ ялдай ругуд кыл ава: I. Къафкъаз-Скандинавия. Тарих ва меденият. II. Чехи Рунар ва лезги чIал. III. "Гъвечи Эдда"да гьалтзавай лезги гафар. IV. Къафкъазвияр - Европадин кралрин тухумрин бине кутурбур. V. Иллюстрация. VI. Баянар ва ачухарунар. Къилерин тIварарилай малум жезвайвал, авторри гзаф къиметлу ахтармишунар киле тухванва. Абуру гъакIни Скандинавиядин ва Къафкъаздин (лезгийрин ва маса халкъарин) къадим гуьмбетар, къалар, къанарал алай кхъинар, орнаментар, келлейрин цлар ва масабур гекъигунин рекъелди сад садаз лап ухшар тирди субутзава.

Авайвал лагъана кIанда хъи, лезгийрин дувулар чирзавай цийи ктабри чIалан алимриз, тарихчийриз, этнографриз чи чIалав, тарихдив ва медениятдив цийи кIа эгечIдай, абур мадни дериндай чирдай мумкинвилер гуда.

"САМУР"

"ЛЕЗГИ ГАЗЕТДИ" ХЦИ МЕСЭЛАЯР КЪАРАГЪАРЗАВА

ДАГЪЛАР КЪЕРИ ЖЕЗВА

... Алай аямдин хурук акатай дагълар ажуз хъанва. Чкадал чарасуз шартлар авачирвилей кылдин хизанар хуьрерай арандиз, масанриз физва. Са чи дерада эхиримжи вахтара инсанар куьч хъуники арадал атанвай ичIи кIвалер гъар са хуьре цIудралди гъисабиз жада. Келнавай дипломар гвайбуруз чкайрал кIвалахар амач. Штатар тIмилларзава. Бейкаррин къадар къвердавай гзаф жезва...

Дагъустан Республикадин Президент М.Г.Алиева и мукъвара чкадин чIалар, культура хуьн патал дагъларин хуьрериз къетIен фикир гана кIанда лагъана. Зи фикирдалди, Москва галагиз чкадал и месэлаяр бажагъат гъялиз жада.

Хипен, кицIин ван амачир, Кал, дана, балкIан амачир. Дагълар перишан аквада -

Рагъметлу ашукъ Рачаб Сафарова лагъанвай манида авай и гафар гъакъикъатдиз элкъвезва. Инсанар къвердавай зегъметдивай кьерех жезва. Желбдай, мажбур ийидай къуватар гьелелиг авач... Милли проектар кардик кутадайла милли къилих, чкадин шартлар фикирдиз гъун, киле тухун чарасуз я. Урусатда хуьрер тергна, гъихътин четинвилер арадал атанатIа, Дагъустандани гъакI жадайвал авуна кIандач. ТIмил агъалияр авай хуьрерикайни фикирна кIанда.

... Чи лезгийрикай гзафбуру хуьрмихъиз гадарзава. Яни вич лезгивиликай, лезгийрикай хкудзава. Гъа ихътин крари дагълар, дагълара авай хуьрер кьери ийизва. Садбур миьхъиз терг жезва. Гъа и мусибатдин крарин вилик пад сифте нубатда чкайрал алай инсанривай ва кар алай регъберривай къаз жада.

Гуьсейн РАМАЗАН.

ЖЕГЪИЛАР КВЕЛ МАШГЪУЛ Я?

... Эхиримжи вахтара жегъилар патарал гзаф физва. Хизан, кIвал-югъ гадарна, кIвалахиз патарал финни са акъван регъят кар туш. ЯтIани лугъузва хъи, килиз рагъ гуз сала зегъмет чIугурла бязи вахтара буржлуни хъана хкъвезва. Гуькуматдин кардал машгъул жегъилар чпин кеспидал ала, амайбур вири патарал фенва. Москвада, Санкт-Петербургда, Сочида ва маса шегъерра эцигунрал зегъмет чIугваз вацра са йисан къене хизанди зегъмет чIугуна салалай тежер къван хийир къачузва...

Россиядин 60 регионда чи агъалийри кIвалахзава. Жегъилар чпин чкайрал аламукуьн патал чна бинедал кIвалахдай гъилер желб ийидай карханаяр кардик кутун чарасуз я. Чахъ хъсан гьал-агъвал квай бизнесменар, гзаф алимар, мублагъ чилер ава. Алай аямдин тIалабунрихъ галаз къадай цийи заводар, фабрикаяр кардик кутун чара-

суз я. Чи жегъиларин къисмет чпелай аслу кьегъалар далдайрик кумай къван чун и авай гьалдай са чIавузни акъатдач.

Ш.ШАБАТОВ.

ЧУН АХВАРАЙ АВАТНАВАЧ

За алай йисуз "Лезги газет"диз акъатнавай Агъариза Саидован "Бес вучиз", А.Омарован "Къерехда амуьк тийидайвал", Н.Ибрагимован "Хайибурни тахайбур" тIварар алай макъалаяр дикъетдивди келна... Гъа ихътин макъалаяр я чаз кIанзавайди. И макъалайра Кыблепатан районриз хуьруьн майишат гуьнгунна хтун патал Дагъустандин гуькуматди фикир тагузвайдакай, чаз пул ахъай тийизвайдакай, и карда "хайибурни тахайбур" хъанвайдакай ва маса хци месэлайрикай кхъенва.

Чна виликдай чи гуькуматдихъ далу акалнавай. Эхъ, гуькумат халкъдин къайгъуда авай, хайибурни тахайбур авачир. Къе гуькумат тарашчийрин гъиле гъатнава. Амма чун ахварай аватнавач. Вири миллетри чпин патарай къайгъу чIугвазва, чпин къисмет абур чпи гъялзава. Амма чаз гуькуматдивай кIанзава... Язух къвезва заз зегъметдал рикI алай, маса миллетриз гуьурметдай, дуьзвал, гъахъвал кIандай, савадлу лезгийрин.

Роман ИСАЕВ.
("Лезги газет"дин чириз акъатнавай макъалаяр куьрелди чаннава).

Чанда рикI кIанда,
рикIикни къел.

Лезги халкъдин мисал.

LƏZGİ MİLYARDERİNİN MİSLİ GÖRÜNMEMİŞ XEYRIYYƏÇİLİYİ

O, MOSKVANIN BAŞ MƏSCİDİNİN TİKİNTISİNDƏN ÖTRÜ 100 MİLYON DOLLAR PUL VERİB

Milyarderlərin sayına görə dünyada ikinci yeri tutan Rusiyanın ən varlıları siyahısında 8-ci pillədə duran ləzgi oliqarxi, "Nafta-Moskva" şirkətinin sahibi Süleyman Kərimov yenə misli görünməmiş xeyriyyəçilik edib. O, Moskvanın Baş məscidinin maliyyələşdirilməsini öhdəsinə götürmüş və bundan ötrü 100 milyon dollar pul ayırmışdır. Məşhur milyarder Rusiya Müftiləri Şurasının başçısı şeyx Ravil Qaynutdinlə görüşdükdən sonra bu qərara gəlib.

Şuranın S.Kərimovla başladığı müqavilədə göstərdiyi kimi, "vəsait Moskvanın Baş məscidinin tikilməsi və tam qurulmasından ötrü ayrılıb." Vəsaitin 10 milyon dolları Baş məscidin fonduna nəgd yolla köçürülüb.

Rusiya müsəlmanları arasında böyük nüfuzə malik olan Süleyman Kərimov bu ilin əvvəlində Dağıstanın sosial-iqtisadi inkişafından ötrü 100 milyon dollar pul vermişdir. Həmin vəsait təkcə ləzgi rayonlarının deyil,

respublikanın bütün bölgələrinin inkişafına sərf olunacaq. Bir il əvvəl Fransanın Nitsa şəhərində özünün "Ferrari" avtomobilində qəzaya uğramış milyarder haqqında müxtəlif şayiələr yayılmasına baxmayaraq, o, müalicə olunaraq, yenidən biznes aləminə qayıtmışdır.

S.Kərimovun böyük səxavətlə xeyriyyəçilik etməsi bir çox oliqarxların xoşuna gəlmir. İri məbləğdə xeyriyyəçilik etmək sahəsində ləzgi milyarderi bütün Rusiya varlılarının önündə gedir.

Rusiyada Süleyman Kərimovu oliqarxiya cəbhəsinin qəhrəmanı adlandırırlar. O, il ərzində varidatını ikiqat artıraraq, təxminən 12,5 milyard dollara çatdırıb.

Söz çeynəyən çox, söz deyən az.

Azərbaycan atalar sözü.

2008-ci ildə

SANİTARIYA İLİ KEÇİRİLƏCƏK

BMT-nin Nyu-Yorkdakı iqamətgahında keçirilən mərasimdə 2008-ci il Beynəlxalq sanitariya ili elan edilmişdir.

Sanitariya məsələləri miniilliyin ətraf mühiti mühafizə, təhsil, uşaq ölümünün azaldılması və yoxsulluğun aradan qaldırılması kimi inkişaf məsələləri ilə bilavasitə bağlıdır.

2000-ci ildə dünya liderləri miniilliyin inkişaf məqsədlərini təsdiq edərkən 2015-ci ilədək zəruri sanitariya şəraiti olmayan əhalinin sayını iki dəfə azaltmağı vəd etmişlər. BMT-nin baş katibi vurğulamışdır ki, bu öhdəliklərə baxmayaraq, hazırda 2 milyardan çox insan müvafiq sanitariya şəraitindən məhrumdur.

YENİ DÖVLƏT PROQRAMI

Hökumət tərəfindən kənd təsərrüfatının inkişafı məqsədilə Dövlət Proqramı hazırlanacaq. Bununla əlaqədar Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyev hökumətə müvafiq tapşırıq verib. Dövlət Proqramı yaxın illər üçün kənd təsərrüfatı, eləcə də meliorasiya və irriqasiya sektorunu əhatə edəcək. Artıq hökumətin ayrı-ayrı strukturları bu istiqamətdə iş aparırlar. Gələn ilin dövlət büdcəsindən təkcə meliorasiya və irriqasiya sahəsinə 125 milyon manat vəsait ayrılıb.

MÜAVİNƏTLƏR ARTACAQ

Əlillərə verilən sosial müavinətlərin gələn il 30-50% artırılması, eləcə də yeni mənzillərin tikintisi, əlilləri bərpa mərkəzlərinin inşası nəzərdə tutulur. Bundan başqa, 2008-ci ilin mart ayında Sumqayıtda analoqu olmayan Əlillərin Paralimpiya Mərkəzi istifadəyə veriləcək. Mərkəzin açılışında xaricdən gələn qonaqlar da iştirak edəcək.

LAYİHƏ HAZIRLANACAQ

Respublika nəqliyyat naziri Ziya Məmmədovun bildirdiyinə görə Şamaxı-Quba avtomobil yolunun çəkilməsi layihəsi bilavasitə dövlət başçısı İlham Əliyevin tapşırığı ilə hazırlanır. Şamaxı-Quba yeni avtomobil yolu istifadəyə verildikdən sonra respublikanın mərkəzi və qərb rayonlarından Qubayadək olan məsafə 156 kilometrə qısaldacaqdır. Respublika əhəmiyyətli yolların yenidən qurulması və təmiri ilə bağlı layihələrin 3 il ərzində başa çatdırılması nəzərdə tutulmuşdur.

Ölkədə həmçinin pullu avtomobil yollarının yaradılması barədə müzakirələr davam etdirilir və artıq müəyyən layihələr üzərində iş gedir.

PENSIYA YÜKSƏLƏCƏK

"Gələn ildən Azərbaycanda əmək pensiyasının orta göstəricisi 132 manata çatdırılacaq. Bu da onu deməyə əsas verir ki, ölkəmizdə əmək pensiyası MDB ölkələrindəkindən yüksək olacaq." Bu açıqlamanı Dövlət Sosial Müdafiə Fondunun (DSMF) sədri Səlim Müslümov verib. Onun dediyinə görə, 2008-ci ildə DSMF-nin büdcəsi artaraq 1 milyard 270 milyon manat təşkil edəcək.

YAXŞI TƏŞƏBBÜSDÜR... AMMA YARIMÇIQDIR

Bu günlərdə "Avropa" nəşriyyatında işıq üzü görmüş "Bir xalqın rəngləri" Azərbaycanca yaşayan xalqların ədəbiyyat antologiyası kitabını respublikamızda həyata keçirilən yeni və çox gərəklili bir təşəbbüsün başlanğıcı adlandırmaq olar. Antologiya Yeni Yazarlar və Sənətçilər Qurumu tərəfindən gerçəkləşdirilən "Azərbaycan - Evimiz və İrsimiz" kulturoloji layihəsinin bir hissəsi kimi Açıq Cəmiyyət İnstitutu - Yardım Fondunun "Sənət və mədəniyyət" Şəbəkə Proqramının maliyyə yardımı ilə nəşr olunmuşdur. Layihənin əlaqələndiricisi, kitaba ön söz yazan və onun ümumi bədii redaktoru Yeni Yazarlar və Sənətçilər Qurumunun sədri, yazıçı-kulturoloq Aydın Xandır.

Kitabın hansı niyyətlə çap olunduğu ön sözdə belə qeyd edilib: "Bu antologiyanın birinci nəşrinə talış, ləzgi, dağ yəhudiləri, tat, udin (udi), kürd, avar, saxur folkloru, poeziya və nəsrini - orijinalda, Azərbaycan dilində, eləcə də bu millətlərin nümayəndələri olan qələm adamlarının Azərbaycanca yaratdıqları əsərlərdən nümunələri daxil etmişik".

Şübhəsiz, belə antologiyalar respublikamızda yaşayan xalqların folklorunun, ədəbiyyatının öyrənilməsində, təbliğində böyük rol oynayır. Bu baxımdan kitabı araya gətirənlərin fəaliyyəti təqdirəlayiqdir. Amma təşəbbüs həyata keçirilərkən tələskənliyə və qeyri-peşəkarlığa yol verilməsi təəssüf doğurur. Əvvəlcə bəzi faktların qeyri-dəqiqliyi haqqında. "Azərbaycan Respublikasında milli azlıqlara mənsub olan şəxslərin hüquqlarının qorunması üzrə mövcud vəziyyət" məqaləsində göstərilir ki, respublika radiosunda ləzgi, kürd, talış dillərində verilişlər yayımlanır. "Xaçmaz rayonunda ləzgi və tat dillərində radio verilişləri, Qusar və Xaçmaz rayonlarında yerli televiziya ləzgi dilində verilişlər yayımlanır." Kitabı hazırlayanların nəzərinə çatdırırıq ki, əvvəllər belə olub. Artıq bir neçə ildir ki, bunların heç birisi yoxdur. Görünür məqalə müəllifi əsl həqiqətdən bixəbərdir. Bunu sadələşdirməyə digər təhriflər də sübut edir.

Tərtibçilərin qeyd etdikləri kimi, "kitabın ölkəmizdə yaşayan azsaylı millətlərin bəzilərinin - talış, ləzgi, avar, tat, udin, kürd, dağ yəhudiləri, saxur - ədəbiyyat və folklor nümunələri (Azərbaycanca və doğma dillərində) daxil edilmişdir." Əslində bu prinsip gözlənmir. Məsələn, "Saxur ədəbiyyatı və folklor nümunələri" böl-

BİR KİTAB HAQQINDA

məsində nə saxur ədəbiyyatı, nə də saxur folkloru nümunələri var. Sadəcə olaraq, milliyyətə saxur olan bəzi adamların Azərbaycanca qələmə aldıkları poeziya və nəsr nümunələri verilib. Bədii cəhətdən son dərəcə zəif olan bu yazıların bir neçəsini heç cür əsər adlandırmaq mümkün deyil. Həmin bölmədə saxur dilində bir misra və ya cümlə belə verilməyib. Halbuki, heç olmasa, 1995-ci ildən Mahaçqalada saxur dilində nəşr olunan, əsasən saxur və rus dillərində, bəzən Azərbaycan dilində məqalələr dərc edən "Nur" qəzetinin materiallarından faydalanmaq olardı.

Tat bölməsi cəmi iki müəlliflə təmsil olunub. Halbuki respublikamızda tatca yazan başqa şairlər və nasirlər də vardır. Məsələn, Quba rayonunda yaşayan, tat dilində işıq üzü görmüş bir neçə kitabın müəllifi Qüdrət Nurelinin və başqalarının da yaradıcılığına müraciət etmək olardı.

Udi bölməsində xalqın tarixi ilə bağlı bəzi məlumatlar verildiyi halda, başqa bölmələrdə verilmir. Udiləri ancaq bir müəllif təmsil edir. Xalqın tanınmış yazarı Hayk Qoasari, XIX srin sonu və XX əsrin əvvəllərində udilərin maddi və mənəvi mədəniyyəti, folkloru və dili haqqında materiallar toplayıb nəşr etdirmiş A.Çelokayev, G.Bejanov, G.Övsepim kimi müəlliflərin yaradıcılığında bir kəlmə belə yazılmayıb. Xalqın adı üç cür göstərilib: udin, udi, uti.

Kitabda haqqında danışılan xalqların yaşadıkları ərazilər də xəritədə bəzən dəqiq göstərilir. Məsələn, ləzgilərin əsasən Quba, Qusar, Xaçmaz, qismən Qax və Zaqatala rayonları ərazisində yaşadıkları qeyd edilib. Halbuki onlar İsmayilli, Qəbələ və Oğuz rayonlarında da kompakt yaşayırlar. Başqa rayonlarda, həmçinin Bakı və Sumqayıt şəhərlərində yaşayan minlərlə ləzgilər barədə də heç nə deyilmir.

Ləzgi bölməsində "Ləzgi xalq şeiri", "Ləzgi xalq nağılları", "Ləzgi zərb-məsələləri" başlıqları ilə verilmiş materiallar bölməyə məsul redaktorun xəbəri olmadan, müxtəlif saytlardan götürülüb verilib. Ona görə də materiallarda bir sıra dil və üslub xətalaları vardır.

Heç bir bölmədə həmin xalqın folkloru və ədəbiyyatı haqqında qısaca da olsa məlumat verilməyib. Digər tərəfdən, ləzgilərin, avarların, saxurların və tatların

ədəbiyyatından danışanda təkcə Azərbaycanda yaşayan yazarlarla kifayətlənmək olmaz. Bu xalqların bir hissəsi Dağıstanda yaşayır və iki ölkədə yaşamalarına baxmayaraq, onlar özlərinin vahid folkloruna və ədəbiyyatına malikdir. Məsələyə məhz bu baxımdan yanaşmaq lazımdır.

Nəhayət, antologiyanın hansı prinsipi uyğun tərtib edildiyi aydın olmur. Bəzi bölmələrdə Azərbaycan ədəbiyyatından edilmiş tərcümələr verilib, digərlərində verilməmişdir. Udi bölməsində materiallar ancaq bu dildə dərc olunub. Talış bölməsi "Talış nağılları və əfsanələri", "Talış dilinə poetik tərcümələr", "Talış şairlərinin doğma dillərində şeirləri", "Azərbaycanca yazan talış şairləri" bölmələri ilə təmsil edilib. Belə çıxır ki, bundan sonra verilən, respublikamızda sayca azərbaycanlılardan sonra ikinci yerdə duran ləzgilərin əfsanələri, əsərləri və digər folklor janrları, Azərbaycanca yazan şairləri, nəhayət, Azərbaycan ədəbiyyatından tərcümələri yoxdur. Materiallar toplananda kitaba düşmüş hər ləzgi şairinin ancaq bir şeiri tələb edilib, özü də Azərbaycan dilinə tərcüməsi ilə birgə. Kitabda tatlara 64, talışlara 53, kürdlərə 48, udilərə 41 səhifə yer ayrıldığı halda, qədim və zəngin ədəbiyyata malik ləzgilərə cəmi 36 səhifə ayrılıb.

Müasir ləzgi ədəbiyyatının neçə-neçə görkəmli nümayəndələri var. Onlardan elə Azərbaycanda boya-başa çatmış, lakin hazırda Dağıstan Respublikasında yaradıcılıqla məşğul olan Dağıstanın xalq şairi Bayram Səlimovun, dünya şöhrətli yazıçı Rasim Hacınin adlarını çəkmək kifayətdir. Qusarın Urva kəndində doğulmuş Dağıstan Dövlət Mükafatı laureatı Rasim Hacınin 120-dək ölkədə oxucuları var, onun əsərləri 2 milyon tirajla çap edilib, hekayə və povestləri dünyanın 40-dan çox dilinə tərcümə olunub. Belə misalları sayını artırmaq da olar. Hazırda təkcə Azərbaycanda 130-dan çox ləzgi yazarı fəaliyyət göstərir.

Layihənin əlaqələndiricisi Aydın Xanın (Əbilovun) ön sözdə qeyd etdiyi kimi, bu, antologiyanın birinci nəşridir. Ümid edirik ki, gələcək nəşrlər hazırlanarkən tələskənliyə və qeyri-peşəkarlığa yol verilməyəcək, Azərbaycanca yaşayan ayrı-ayrı xalqların folkloru və ədəbiyyatı haqqında ayrı-seçkilik salmadan, dolğun və ətraflı məlumat verilməkdir.

Müəffər MƏLİKMƏMMƏDOV.

ЛЕЗГИ РАЙОНРА

МЕГЪАРАМДХУЪР

ХУЪРУЪН МАЙИШАТ ПАТАЛ

Кьиблепатам Дагъустандин чехи районрикай тир Мегъарамдхуъре хуъруън майишат йис-сандивай вилик физва. И кар патал районда кьулай шартлар яратмишзава. И мукъвара Къуйсун хуъруън патав гвай сад авунвай кьаналдин яд кьачудай узелдин махсус станция эцигна куътягъна. Станция са секундда 36 кубметр яд кьачун патал тайинарнавайди я. И карди Къаякент райондив агакьдалди Кьиблепатам Дагъустанда авай куъчери малдарвили дувзендин чилер дигидай целди таъминарунин месэла хейлин дережада гьядай мумкинвал гуда.

Гележегда тамамвилелди гьалун патал виче 150 миллион кубометр яд гьакьдай цин гьамбархана, аниз яд гьидай ва анай яд кьерехдихь алуддай кьаналар туькьурда, гьакьни Мугъверганрин гидроузел эцигда. И объектихь Кьиблепатам Дагъустандин хуъруън майишат ва санлай экономика вилик тухун патал чехи метлеб ава.

ДОКЪУЗПАРА

ХЪСАН АДЕТАР ХУЪЗВА

Къве йис идалай вилик Докъузпара райондин Къурушрин хуъруън эгьли Загъир Алирзаева "Лезги газет"да халкъдин хъсан адетар хун патал месэла кьарагъарнай. Са береда и виридалайни кьакьан дагъдин хуъре 1200 хизанди 10-дав агакьна цин регъверикай менфят кьачузвай. Жемьяди кьли, чьахар, сав, гьуър гьа регъверал регъведай. Гила хуъре ихьтин регъвер амач.

Виликрай сар звягъдай кутугай рекъер, гьалардай чхрар, тупучлар авайди тир. Къе ихьтин зерятар авай кьвалер кьериз-царуз гьалтзава. Хуъруън дишегьлийри чкадал гьазурзавай гьаларикай иер халичар, гуьлубтар, чувякар, жигетар ва шалар храдай. Гила гзаф дишегьлийриз, иллаки жегьил рушариз и кьвалахар гьикь ийидатла чидач. Гьа икь, куьгъне адетар арадал хкун патал кьурушвийрихь 2008-йисуз хуъре кьилди кархана арадал гьидай ниет ава.

Къурушрин хуъруъз Шалбуз дагъдин кьане авай Куркур булахдин яд гьана, гьар са кьвале цин кранар ава. Ци цин гунгарар кьилий-кьилди кьайдадик кухтунва.

ХУЪР АБАД ЖЕЗВА

Алимринни кьагъриманрин макан тир кьадим Къара Куъре хуър йис-сандивай абад жезва. Хьвадай цин патахъай агьалийрин игьтияжар тамамвилелди таъминарун патал вири алахъунар ийизва. Гила хуъруънбурувай Цурун булахдин, Къелин ва Латан булахрин цикай менфят кьачуз жезва. Хуъруън идара ва медпункт патал цийи дараматар эцигнава. Идалай гьейри 5 километрдин рехь туькьур хъувунва. Хуъруън экуь, гегьенш мектебдин дараматда 150 аялди кьелзава.

Вичелай кар алакь
тийидайда кьисметдикай
багъна кьада.

Лезги халкъдин мисал.

ӘМӘК QƏNRƏMANI

■ Yetmişinci illər Bakısının qaynar əmək həyatında Sosialist Əməyi Qəhrəmanı Nizaməddin Ağamuradovun xüsusi yeri var idi. Ə.Qarayev adına neftayırma zavodundakı 39-cu qurğunun rəisinin 30-dan artıq səmərələşdirici təklifi istehsalata tətbiq olunmuş, nəticədə hər il 150 min tondan artıq neft məhsulları istehsal olunmuşdu. Bu, o dövrdə Bakı şəhərinin minik avtomobillərinin bir illik yanacağı demək idi.

Nizaməddin Ağamurad oğlu Ağamuradov 1935-ci ildə Qusar rayonunun Xuray kəndində anadan olmuşdur. Valideynlərini erkən itirən yeniyetmə Qusar şəhərindəki uşaq evində tərbiyə almış, 16 yaşında Bakıya gəlib sənət məktəbinə daxil olmuşdur. 1953-cü ildə Ə.Qarayev adına neftayırma zavodunda əmək fəaliyyətinə başlamış, operator köməkçisi vəzifəsindən qurğu rəisi vəzifəsinə kimi yüksəlmişdir. Azərbaycan KP XXVIII

və XXIX qurultaylarında MK-nin üzvi seçilmiş, Lenin Ordeni və Qırmızı Əmək Bayrağı Ordeni və Qızıl Ulduz medalı ilə təltif olunmuş, 1971-ci ildə Sosialist Əməyi Qəhrəmanı fəxri adına layiq görülmüşdür. 1981-1984-cü illərdə Bakı şəhər benzindoldurma stansiyaları idarəsinin rəisi işləmiş, uzun illər respublika Dövlət Yanacaq Komitəsi idarələrində mühəndis işləmişdir. Nizaməddin Ağamuradov prezident təqaüdəsüdü.

Эсмеральда Бах

■ "Душа человека - есть храм, в который мы входим со своими чувствами, своими переживаниями, где исповедуемся своей совести, где соприкасаемся с богом, ибо бог - есть любовь. Молитвы мы читаем душой, и живем тем, что его создается, соприкасаясь тонкостью и чувственностью красоты поэзии. Ибо поэзия - есть основа духовного развития, это некое состояние души, в котором пребывает творец. Творец не тот, кто живет поисками вдохновения для своих творений, а тот, чье искусство вдохновляет его на жизнь. Сила человеческой природы достигает высшей ступени развития, и поступки человека могут быть величественны, ибо человек способен на многое, но он не всемогущ, и великим быть не может. Великими бывают только чувства, которые питают силами нутро людское. И нет великих творцов, как бы гениальны не были бы их творения, ибо велик тот творец, который сотворил сам этих гениев, сотворил вселенную, и облагородил ее, вдохнул в нее мудрость, способная породить несочетаемые сочетания добра и зла, тьмы и света, не имеющие смысла существования без дополнения отражающихся миров."

МИР ЭСМЕРАЛЬДЫ

Эти философские мысли взяты из новой книги 18-летней лезгинки Эсмиры Бахарчиновой, которая взяла себе звучный псевдоним Эсмеральда Бах. Родилась она в Баку, в семье врачей.

С детства Эсмира выделялась особым талантом. В 5 лет она стала сочинять сказки. В 7 лет появились ее первые рассказы. А в 8 лет девочка удивила всех еще и композиторскими способностями. Когда Эсмире исполнилось 11 лет, она написала фантастическое произведение "Тайна древнего города". Затем появились стихи, поэмы, повести.

В 17 лет она написала мистический роман под названием "Следы страсти". "Мертвая принцесса Королевской тьмы" - это тоже ее роман.

У этой девушки свой мир - полный чудес, мистерий, фантастики, страсти и любви. Она сочиняет музыкальные произведения, не имея музыкального образования. Пишет серьезные вещи на серьезном литературном языке, не имея высшего образования. Она является автором и исполнителем своих песен. "Рассказание грешника" - это вторая изданная книга Эсмеральды Бах. В нее включены ее стихи и поэмы. Читателя привлекают яркость изложения, простор мыслей, и конечно же очень взрослый мир 18-летней девушки.

"САМУР"

СТРАННИК

Я - музыкант, я - странник, я - поэт. Моя стихия ветер - верный друг Коварства и предательства в нем нет. Он теплоту и ласку моих рук прочувствовав, привык ко мне. В потоке воздуха, в его волне Я ощущаю силу, мощь его Величия, могущество того, Кто спутником в дороге стал. Мне верный путь он указал. Я птицей вольной чувствую себя

ФИЛОСОФИЯ МУДРЫХ

Время - самый лучший врач и самый великий учитель.

Эдмунд БЕРК

В ошибке любой женщины есть вина мужчины.

Иоганн ГЕРДЕР

Я чту человека, способного улыбаться в беде и черпать силы в горе.

Томас ПЕЙН

Если не умеешь рассказывать - спой, не умеешь петь - расскажи.

Дагестанская пословица

Тот, кто не воспитывает своего сына - растит возможного вора.

Томас ФУЛЛЕР

Жалеть о сказанном мне приходилось, а несказанном никогда.

КСЕНОКРАТ

Жену бери ровню.

КЛЕОБУЛ

Утром познав истину, вечером можно умереть.

КОНФУЦИЙ

Что самое общее для всех? - Надежда; ибо если у кого и ничего нет, то она есть.

ФАЛЕС

Как с распростертыми объятиями я Встречаю ветер с самой высоты Ведь здесь рождаются мечты. Я словно прикасаюсь к небесам. Мою он радость видит по глазам. Он словно окунает дух, Свободный дух в мир красоты. Ласкает ветер нежно слух, Хозяин гордой высоты. Я - музыкант, романтик. Я чудак. По жизни шедший, чтоб страдать. Возможно, было в жизни что-либо не так, Но знаки ветра мне помогут знать В чем смысл жизни и победы вкус Вот для чего я странствовать хочу. Познав урок, наверняка вернусь. Тогда, по-новому я жить начну.

ХОЛОД ВНУТРИ

Внутри меня рассеян холод. И руки холодны как лед Дух тела моего так молод, Но боль тоски его гнетет. Он хочет вырваться наружу, В чужой и незнакомый мир. Но он бессилён, безоружен, Пред страхом, что ему не мил. Ведь он любил, а нынче - нет. Он брошен, предан, поражен И навсегда померк в нем свет Повержен в страх, любви лишен, И я растерянна. Меня Печаль схватила. Я в плену. И целый свет опять браня, В случайностях ищу вину, Я вдруг задумалась всерьез: Зачем же жить мне без любви. Передо мной ворота слез Раскрылись в сердце, изнутри Я прикоснусь к цветам. Они Завянут от холодных рук Сердца твердеют как гранит От наших бед, от вечных мук.

“САМУР” ДИН МЕКТЕБ

ЧІАЛ!

ЧІал хвейида, эл хуьда.

Лезги халкъдин мисал

• • •

ЧІал такІандаз халкъ кІан жедач.

Лезги халкъдин мисал

• • •

ЧІал хуьн патал ам хъсандиз чирун герек я.

Меъамед ГЪАЖИЕВ

• • •

Гъар са миллет дидел чІалал виниз я.

Забит РИЗВАНОВ

Дидел чІал вилин нинияр хъиз хуьх!

Нуьреддин ШЕРИФОВ

• • •

Чи чІал къадимни я, деринни. Чи буржи ам къегъалвилелди хуьн я.

Хуьруьг ТАГЪИР

• • •

Чахъ чи чІал авай хъиз, чи чІлини ава. Къведни сад хъиз хвена кІанда.

Шейх Меъамед ЯРАГЪВИ

Чирвилерихъ галаз къведай шив авач.

Лезги халкъдин мисал.

РИКІЕЛ ХУЬХ!

КЪВЕ ЖУЬРЕДА КХЪИЗВАЙ ГАФАР

Лезги литературный чІала бязи гафар къве жуьреда кхъизва ва а гафар чи кхъирагрин эсеррани къве жуьреда гьалтзава. Агъадихъ чна са къадар ихътин гафарин сиягъ гузва.

Авадан - аваданлу - 1) плодородный, урожайный; 2) благоустроенный

Авадан (аваданлу) чил.

Агакъун - агакъун - доходить, доезжать. ВацІув агакъ (агъакъ) тавунмаз шалвар хутІунмир.

Акал - гъакал - амулет

Ахпа - ахпамаз - потом, затем

Ашкъ - ашкъи - вдохновение, воодушевление; влечение

Буфа - бафа - один из пуков снопа

Бей - ибей - вид аллюра

Бишме - бушме - бушме

Ви - иви - кровь

ГапІал - кІапІал - скопище, кучка. Тамун кІапІал (гапІал)

ГатІунун - гатІунун - 1) подходит, приближаться; 2) приступать, начинать

Гил - гила - теперь, ныне

Гъварган - хемирган, химирган - посуда, в которой хранится закваска для теста

Гъад - гъад - воскресенье

Гъейбат - гъайбат - 1) грозный вид; 2) величие, внушающий уважение вид

ГъикІ - гъикІа - 1) как; 2) как бы ни.

КЪВЕ МИРГ

■ Хъана къван, хъанач къван къве мирг. Гъурчехъанар абур чан аламаз къаз алахънавай. Ингъе, цІайлапан хъиз катзавай миргер уьлендал гьалтна. Сифте хкадарай мирг уьлендиз аватна. Ам дерин уьленди агъуз чІугвазвай. Муькуьда а патаз хкадарна.

- Дуст, вакай са чара. Уьлендай экъечІиз куьмек це. Ви хъсанвал за рекъидалди рикІелай алуддач, - лагъана уьленда акІана экъечІиз тежесвай мирги.

- Вуна талгъайтІани, зун куьмекдиз гъазур жезвай, - лагъана муькуь мирги, ахпа вичин крчар юлдашдин крчарихъ галкІурна чІугуна. Мирг уьленда батмиш хъуникай къутармишна.

Гила абур къведни санал катзавай, амма вичин юлдаш къутармишай мирг са къадар вилик квай. Са тІимил мензилдиз катайла, ибурал мад са уьлен гьалтна. И гъилера юлдаш къарадай акъуддайла, гужа гъатай миргивай уьлендилай хкадариз хъанач, ам, аватна, уьленда акІана. Гъа и арада муькуь мирги уьленда акІанвай юлдашдин далудал кІвачер эцигна а патаз

МАХ

хкадарна.

- Я дуст, вун гъиниз катзава, куьмек це, - гъарайна акІанвай мирги.

- Алат зи чандилай, куьмек гуз я зун ви арха туш, я мирес-вирес.

Яргъай зверзавай гъурчехъанар акур миргивай вичин гаф тамамариз хъанач... ам тадиз катна. Вичиз далда къазвай къвалан кІаниз агакъиз муьква хъайила, къулухъ элкъвена килигайла, адаз вичин юлдаш гъурчехъанри къунваз акуна.

- Ихътин баладкай къил

къакъудиз алакбай амалдар ва акъуллу зун дуьньяда виридалайни эхирдал къван амукъда. Кеф заз ихътин бахтар авай, - фикирна мирги.

Гъурчехъанривай мад вичиз фенд къурмишиз тежедайдак умуд квай ам къвалан кІаняй къил хкажна гъаф такабурдиз килигзавай.

И чІавуз гъурчехъанди тфенгдин яргъи луьле туькІурна. Гуьлледи рикІкайи лавгъа мирг къилинпацар хъана, чилел ярх хъана.

ЧИ БУБАЙРИ ЛАГЪАНАЙ...

- Виридалайни залан азар халкъди негъ авун я.
- Гъаф гІуьрла, виртни цуру жеда.
- Инсандин са рад гъамиша гишила кІанда.
- Бармакдиз къимет гумир, акъулдиз къимет це.
- Бармак алуькІуналди никай хъайитІани итим жедач.
- ВацІу чил атІуда, гафуни - итим.
- Авайвал лагъайдан бармакдин патар хкатда.
- Авачирвиликай гъуцарни бизар я.
- Ажал агакъбай кицІи иесидин шаламар жакъвада.
- Ажур ламрал къвед акъахда.
- Ажур ламрал пуд рипе, йигин шиврел пурун гъебе.

ИКРАМ НОВРУЗБЕГОВ

■ Вири дуньядиз сейли лезги алим, Нью-Йоркдин Илимрин Академиядин академик, физикадинни математикадин илимрин доктор, профессор Икрам Новрузбегов 78 йиса аваз рагметдиз фена. 10 йисуз ара датИана С.П.Королеван тIварунихъ галай Конструкторрин Бюрода машгъур алмирхъ галаз санал кIвалахай, космонавтика илимдихъ вичин пай кутур И.Новрузбегова космонавтикада математикадин илимдай кьунвай цIийи нетижаяр кардихъ кутунихъ авсиятда ахтармишунар кьиле тухузвай. Адан алахъунар "Союз-Аполлон" гимидихъ галаз алакьалу тир.

Новрузбегов Икрам Гьабибан хва 1929-йисуз КIлар райондин Манкьулидхуьре дидедиз хьана. Хуьруьн юкьван мектеб, Кьубадин Муаллимрин Институт акьалтIарна Ужгороддин Гьукуматдин Университетдик эчелай ада гуьгьуьнлай Ватандиз хтана Азербайжандин Гьукуматдин Педагогикадин Институтдин физикадинни математикадин факультет кутьягнай.

КIлар, Куьрдемир, Нефтчала района ва Бакуда кIвалахай Икрам Новрузбегов 1963-йисуз Азербайжандин Гьукуматдин Университетдин Гьисабунрин Меркезда кIвалахал акьвазнай. Ада гьакIни университетда тарсар гузвай.

1967-йисуз И.Новрузбегов илимдин кьилин кIвалахдарвиле ва Гьисабунрин Меркездин сек-

тордин регьбервиле тайинарнай.

1969-йисуз алим "Ugal" типдин ЭВМ-рин менфятчийрин СССР-дин Ассоциациядин вице президентвиле хкянай. 1970-йисуз ам Гьисабунрин Меркездин директордин заместителвиле, 1973-йисуз директорвиле тайинарнай. Ада илимда кьур бязи нетижайрикой Москвадин "Altair" Илимдинни Ахтармишунар Институтди менфят кьачунай. СССР-дин ИА-дин Гьисабунрин Меркезда кандидатвиле ва докторвиле диссертацияр хвейи И.Новрузбегов 1989-йисуз профессор тIвар ганай.

1980-йисуз И.Новрузбегов Азербайжандин Гьукуматдин Политехнический Институтдин машгъур лезги алим Керим Кери-

мова регьбервал гузвай практикадин метлеб авай математикадин кафедрада педагогвиле эгечИнай. И кафедрада И.Новрузбегован регьбервиле кьвал тешкил хьайи лабораториядин кIвалахдарри илимдин ахтармишунрин рекьяй кьазанмишай агалкьунри институт вири СССР-диз сейли авунай.

100-далай виниз илимдин кIвалахдин, са шумуд учебникдин ва пособидин автор тир Икрам Новрузбегован ктабар Россияда, АСШ-да, Германияда ва маса ульквейра чап хьанва.

1994-2000-йисара И.Новрузбегова "Юждаг" Университетдин кафедрадин заведишвиле ва и университетдин Бакудин филиалдин проректорвиле кIвалахнай.

1995-йисуз профессор Икрам Новрузбегов ЮНЕСКО-дин Международной Академиядин физикадинни математикадин илимрай философиядин докторвиле диплом ганай. Гьа йисуз ам Нью-Йоркдин Илимрин Академиядин академиквиле хкянай.

Алимди вичин уьмуьрдин эхирдалди Азербайжандин Гьукуматдин Технический Университетдин профессорвиле кIвалахнай.

Икрам Новрузбегован экуь кьамат халкьдин рикелай садрани алатдач. Аллагдай рагьмет авурай!

"САМУР"

ГАФАЛАГ

ГатIкIун	-	яна авадрун (таралай емишар)
Куз	-	хперин ятах
КичIегь	-	кьил
Кьуркьар гун	-	кьал акьудун
ЛакIлакI	-	никIин куьтен галуькь тавуна, я тум вегьин тавуна ва я яд галуькь тавуна амуькьай кIус
Лигь	-	чIуру хьач
Парсар	-	некIед кьалар
Пахлахан	-	омар (гуьлуьн цIуд кIвач квай гьайван)
Тумаж	-	студал чIугвадай парча
Тиргь ягьун	-	мез-гьвел авун
Чачхачар	-	жугьун, пару
Хархар	-	дубьудин куьлубур
Сижиф	-	куьбе (кайма)

ƏFV FƏRMANI İMZALANACAQ

Azərbaycan Prezidenti yanında Əfv Komissiyasının iclası keçirilib. Komissiyadan alınan məlumata görə, iclasda quruma edilən müraciətlər araşdırılıb, əfv edilmək üçün prezidentə təqdim olunacaq siyahı dəqiqləşdirilib.

Komissiya üzvləri əfv fərmanı imzalanana kimi iclasları davam etdirməyi qərara alıblar. Komissiya öz işini başa vurduqdan sonra hazırlanan siyahını dövlət başçısına təqdim edəcək. Məlumata görə, növbəti əfv fərmanı Dünya Azərbaycanlılarının Həmrəylik günü ərəfəsində imzalanacaq.

HÖRMƏTLİ OXUCULAR!

2008-ci il üçün "Samur" qəzetinə abunə yazılmağı unutmayın. Azərbaycanın ləzgicə yeganə qəzeti olan "Samur" 1992-ci ildən Bakıda nəşr olunur. Onun səhifələrində ləzgi, Azərbaycan və rus dillərində ləzgilərin dili, tarixi, mədəniyyəti, adət-ənənələri, görkəmli adamları haqqında maraqlı yazılar dərc olunur. Bir sıra mətbu orqanların və onların internet saytının daim istinad etdiyi "Samur" özünəməxsus dəst-xətti olan qəzetdir.

"Samur"a təkəcə Azərbaycanda deyil, Dağıstanda, Rusiyanın ayrı-ayrı vilayətlərində və digər xarici ölkələrdə də yazılmaq olar.

Qəzetimizin illik abunə qiyməti 10 manatdır.

Bakı və Sumqayıt sakinləri üçün "Qaya" Mətbuat yayımı telefonla abunə yazılmaq imkanı yaratmışdır. 441-35-33 nömrəli telefona zəng çalıb "Samur"a yazılmaq istədiyinizi bildirin, qəzeti evinizə və ya iş yerinizə gətirəcəklər. Rahat və sərfəli olan bu üsuldən istifadə edin.

"Samur"

TƏƏSSÜBKƏŞLƏRİMİZƏ

Yazıçı-jurnalist Sədaqət Kərimova bir neçə ildir ki, "Qusar" ensiklopedik kitabı üzərində çalışır. Kitaba qədim dövrlərdən bu günə qədər indiki Qusar rayonu ərazisində baş vermiş tarixi hadisələr, burada yaşamış görkəmli şəxsiyyətlər, dövlət xadimləri, alimlər, el ağsaqqalları, xeyriyyəçilər, xalq qəhrəmanları haqqında materiallar, bir sözlə, rayonun tarixi, iqtisadi və mədəni həyatı, təbiəti ilə bağlı ən önəmli məlumatlar daxil edilmişdir.

Kitab üzərində iş davam edir. Ona görə də müəllif ölkəmizdə və xaricdə yaşayan tanınmış qusarlılar, məşhur xeyriyyəçilər, hərbcilər (generallar və polkovniklər), elmlər doktorları, akademiklər, həmçinin digər sahələrdə şöhrət qazanmış insanlar haqqında məlumatı olanlardan "Samur" qəzeti redaksiyası ilə əlaqə saxlamalarını xahiş edir.

Hörmətli qusarlılar və digər təəssübkeşlər! Qusar rayonu və onun sakinləri haqqında kitabın işıq üzü görməsinə hər biriniz töhfə verə bilərsiniz. Sizin bütün maraqlı təklif və məsləhətləriniz nəzərə alınacaqdır.

"Samur"

ТАНЦУЮТ ДЕТИ!

По многочисленным просьбам родителей, в Баку, в школе танцев "Лезгинка" создана детская танцевальная группа.

Вот уже месяц бывший танцор знаменитого ансамбля "Лезгинка" Руслан Тотбулатов обучает детей азам Кавказских танцев. Девочки и мальчики с 8 до 15 лет с удовольствием берут уроки у профессионала. Самые талантливые танцоры в дальнейшем получают право выступать вместе с лезгинским ансамблем песни и танца "Сувар".

Прием в детскую группу продолжается. Занятия проводятся по понедельникам и четвергам.

Телефоны: 432-92-17;
(055) 655 19 43.

ВНИМАНИЮ ЛЮБИТЕЛЕЙ ЛЕЗГИНСКОЙ КУЛЬТУРЫ

Если вы хотите провести экскурс в мир лезгинского языка, культуры и музыки, обязательно посмотрите 2-х часовой музыкально-документальный фильм "Зи хайи эл - II".

Вы получите истинное наслаждение от просмотра. Имеются видео, VCD и DVD варианты.

Тел: 432-92-17.

САМУР

Главный редактор
Седает КЕРИМОВА

Адрес редакции:
AZ 1073 Баку, Метбуат
проспекти, 529-й квартал,
Издательство "Азербайджан",
этаж 3, каб. № 101.

e-mail:
sedagetkerimova@rambler.ru

Расчетный счет
26233080000
Капитал банк г.Баку
1-й Ясамальский филиал
код 200037
ВОИН 130024708

Газета
зарегистрирована в
Министерстве печати и
информации
Азербайджанской
Республики. Рег.№ 78

Индекс: 5581
Тираж: 2000
Заказ: 5188
Тел: 432-92-17